

90 anys d'estudis d'economia a Catalunya i les perspectives a les portes del segle XXI

Jordi Pascual (*)

Abstract

The Catalan Economics Society presents this study of economic thinking in Catalonia this century in commemoration of the Institute of Catalan Studies founded in 1907, of which the Society is an affiliate.

En començar aquesta exposició podríem recordar que en el grup dels primers membres de l'Institut d'Estudis Catalans -vuit, si no m'erro- ja figurava un representant il·lustre dels estudis d'economia: Pere Coromines i Montanya (1870-1939). Dit això, caldria recordar la celebració, l'any 1908, d'un Congrés d'Economia, el qual analitzà els problemes monetaris, bancaris, fiscals, industrials i administratius de Catalunya. Un aconeteixement com aquell no hauria estat possible sense una certa tradició de conreu del coneixement econòmic a casa nostra, que ja havia produït treballs de qualitat remarcable especialment durant el segle XIX.

Des de les primeres dècades d'aquest segle començà a aparèixer una sèrie d'economistes que a poc a poc anirien nodrint els rengles d'una professió gradualment reconeguda per la societat. Aquests professionals, més nombrosos a partir dels anys vint, analitzaven els problemes econòmics des d'una òptica catalana. No hi ha un pensament teòric, però sí una correcta assimilació de la teoria econòmica que es desenvolupa a l'estranger, junt amb un coneixement dels mecanismes econòmics i d'una reflexió plausible sobre la problemàtica del país.

Un primer nom que podríem esmentar és el de Guillem Graell (1846-1927), secretari-fundador del Foment del Treball Nacional i catedràtic d'Economia Social i Política Aranzelària als Estudis Universitaris Catalans, el qual fou un dels participants del Congrés d'Economia. Aquest autor tractaria un ampli ventall de temes d'economia d'interès per a Catalunya.

La Universitat de Barcelona va tenir com a catedràtic d'Economia Política i Hisenda Pública al professor Antonio Flores de Lemus durant un breu període a partir de 1904. Del seu mestratge sortirien valors de casa nostra, com ara Miquel Vidal i Guardiola (1887-1950) o Manuel Reventós i Bordoy (1889-1942). A Flores de Lemus, quan va passar a Madrid, el substituïu Jaume Algorra i Postius (1879-1948), el qual continuà la línia d'influència historicista sobre els economistes catalans.

Dins la Lliga Regionalista de Catalunya apareixeria un grup d'economistes on destacà Josep Maria Tallada i Paulí (1884-1946), autor d'una obra extensa i de bon nivell. Gosaríem atribuir a Tallada la condició de primer economista en sentit modern a Catalunya. Precisament un dels camps que conreà fou la recollida de dades estadístiques de naturalesa econòmico-social, base imprescindible per a fer estudis d'economia aplicada. Creà i dirigí el Museu Social,

---

(*) Professor titular d'història i institucions econòmiques de la Universitat de Barcelona

que publicava un Butlletí i on col.laboraven economistes de l'època. Un exemple destacable de les estadístiques aplegades és el dels preus de les subsistències a Barcelona.

Vidal i Guardiola completà estudis de post-grau a Alemanya (1907-1911) i treballà a l'Ajuntament de Barcelona, en el qual fou cap d'Hisenda de 1912 a 1925. Dirigí la revista *Economia i Finances*, la més prestigiosa i de millor nivell d'aquells anys.

Manuel Reventós, format també a Alemanya (1911-14), s'orientà cap a la història econòmica i social. Podríem recordar, a tall d'exemple, que la seva obra *Els moviments socials a Barcelona durant el segle XIX* (1925), ha estat durant dècades l'únic estudi científic sobre el moviment obrer espanyol.

Els anys vint experimentaren la problemàtica econòmica del període posterior a la primera guerra mundial, dins de la qual els problemes monetaris i financers ocuparen un lloc central. A finals de la dècada s'afegiren les qüestions relatives a la crisi econòmica mundial. És lògic que els nostres economistes se n'ocupessin. Francesc Cambó i Batlle (1876-1947), rodejat del millor equip tècnic -esmentaríem Andreu Bausili, Xavier Ribó i Salvador Millet entre els seus col.laboradors-, tractà l'afer del canvi de la pesseta. Pere Coromines, esmentat al principi, també treballà en aquest terreny.

Carles Pi-Sunyer (1888-1971) és un altre nom que destaca amb llum pròpia. Convé recordar el seu excel.lent estudi sobre *l'Aptitud econòmica de Catalunya* (1927-29) -Corominas féu també una incursió al camp de la psicologia econòmica- i una de les primeres estimacions de la balança econòmica de Catalunya amb la resta d'Espanya. Val la pena remarcar la seva defensa del millor capitalisme, que vol fer compatible amb l'acceptació del paper d'un estat de benestar.

Josep Antoni Vandellós i Solà (1899-1950) fou un dels nostres valors més sòlids en el camp de l'economia, la demografia i l'estadística econòmica. Amb una formació post-universitària a Itàlia, amb una autoritat mundial en el seu ram -Corrado Gini-, Vandellós fou el creador i primer director de l'Institut d'Investigacions Econòmiques, instrument modèlic per a la recollida de dades i l'estudi de la conjuntura, ideat a partir dels millors serveis d'estudis de l'època, a Harvard o a Kiel. Publicà un butlletí que és una de les fonts remarcables per a l'estudi de l'economia catalana del seu temps.

Ultra la publicació d'un conjunt creixent de dades econòmiques, el butlletí publicà també alguns treballs d'indubtable valor. Destacaríem l'article del seu primer número. *Com es planteja l'estudi dels cicles econòmics* (1931), i un altre, aparegut en un dels darrers números, *El futur del canvi de la pesseta* (1936). Tots dos són obra de Vandellós. La tècnica utilitzada pel nostre economista i el seu equip era la més depurada i rigurosa de la seva època. Es pot ben dir que Catalunya comptava en aquell moment amb un centre que dins de les seves característiques representava el grau més avançat.

L'Institut publicà també uns pocs estudis monogràfics, entre els quals *Els problemes de la banca catalana* (1933), obra dels aleshores joves Joan Sardà i Lluç Beltran.

Després de començada la guerra civil, Vandellós marxaria a Veneçuela, contractat pel govern d'aquella república per a organitzar la seva estadística oficial i formar unes quantes generacions d'estadístics.

No s'ha d'oblidar que en aquest camp dels serveis d'estudis econòmics també excel·lí la figura de Romà Perpiñà i Grau (1902-1990), un dels economistes catalans més ben preparats i amb un treball de més nivell, a qui la universitat no féu la deguda justícia, car mai arribar a incorporar-lo com a catedràtic. Perpiñà, format igualment a Alemanya dirigí el Centre d'Estudis Econòmics Valencians (1929-1941) i publicaria una sèrie de valuosos treballs d'estructura econòmica, començant per una notable anàlisi de l'economia espanyola que originàriament fou publicat en alemany. Aquest estudi dissenyava un model estructural constituït per tres espais: l'Espanya interior, la perifèrica i la resta del món, entre els quals tenien lloc els fluxos comercials.

L'arribada de l'autonomia catalana donà ocasió a molts estudis sobre la nostra economia i la seva viabilitat com a entitat autònoma o independent. La relació d'autors que van sotmetre al seu anàlisi aquesta problemàtica és molt llarga: Jaume Alzina i Caules (1900-19..), l'enginyer Lluís Creus, Joan Crexells i Vallhonrat (1896-1926) -malaguanyat personatge intel·lectual fora de sèrie-, Joan P. Fàbregas (1893-1966) o els ja esmentats Lluís Beltran i Joan Sardà, per citar-ne solament uns quants. La sèrie es perllongaria en el temps posterior àdhuc en el exili: Artur Costa (Mèxic) o J. M. Batista i Roca (Anglaterra) en serien exemples.

La guerra civil modificà profundament la realitat econòmica catalana i el nou escenari, farcit de noves experiències, plantejà problemes inèdits que demanaven tractament. Tot això representà un repte i una oportunitat per als economistes, però el resultat de la guerra estroncà aquesta línia de pensament. Al costat dels economistes ja consolidats que seguirien publicant, com ara Tallada, apareixerien noms directament vinculats a la nova problemàtica: Estanislau Ruiz i Ponsetí (1889-1967), Joaquim Maurín i Julià (1896-1973), Joan Peiró i Belis (1887-1942), Albert Pérez-Baró (n.1902) i un bom nombre d'altres. Un dels principals generadors d'estudis econòmics serà la Generalitat republicana, en el seu intent de controlar el procés de canvi. La nova ordenació econòmica, la nova economia, tindrà un moment rellevant en el decret de col·lectivitzacions.

Fet important en el terreny acadèmic fou la creació de la Universitat Autònoma de Barcelona, que comptaria amb una Facultat de Dret i Economia (1933) i una Escola d'Estadística i Economia (1936), encara que l'esclat de la guerra tallaria les seves possibilitats.

Els primers anys de la postguerra representaren una paràlisi important de la tasca científica en economia. Si més no a nivell universitari, la relació amb els centres d'economia més avançats s'interrumpí. Solament una minúscula minoria -que tal vegada es pogués comptar solament amb els dits de la mà- continuava informada del que es feia més enllà de les nostres fronteres. A Catalunya era poc rellevant la producció de textos econòmics moderns. Tallada continuava publicant. Pere Gual Villalbí (1885-1968) fou un autor conegut.

En aquest ambient caldria destacar la figura de Joan Sardà i Dexeus (1910-1995), que també s'havia format a Alemanya i Anglaterra, el qual era catedràtic de la universitat espanyo-

la des de 1944 (a Santiago i, després, a Múrcia) i que publicaria un manual keynesià l'any 1950. Sardà marxà a Veneçuela el 1951, com a assessor econòmic del Banc Central d'aquella república i professor de teoria econòmica a la Universitat de Caracas. Un humanista català il·lustre, el vilafranquí Pere Grases, havia estat el seu introductor. De tornada a Espanya, Sardà seria professor a la Complutense i dirigiria el Servei d'Estudis del Banc d'Espanya, essent així mateix conseller d'economia nacional. El període del Pla d'Estabilització i de l'inici de liberalització de l'economia espanyola dels anys seixanta és, en bona mesura, deutor de la sagacitat i de l'intel·ligència de Sardà. El 1970 tornà a la nova Universitat Autònoma de Bellaterra, com a degà de la seva Facultat de Ciències Econòmiques i catedràtic.

Això ens introdueix en el camp de l'ensenyament universitari de l'economia. Caldrà tornar uns anys enrera. La creació de la Facultat de Ciències Econòmiques de la Universitat de Barcelona (1954) representaria l'inici de l'etapa d'impuls definitiu per al conreu de la ciència econòmica a casa nostra, i el desenvolupament, com mai, de la producció d'estudis econòmics.

Quan el 1959 es graduà la primera promoció comença el fluxe de llicenciats que aniran a fer estudis de postgrau i doctorat a l'estranger. En aquella època molts d'ells elegeixen la London School of Economics and Political Science.

Deu anys després, el panorama de l'economia a Catalunya serà força més ric i variat. Es crea la Universitat Autònoma de Barcelona (1970), que comptarà amb una Facultat de Ciències Econòmiques (i un Institut d'Anàlisi Econòmica) i el pes dels economistes a la societat es veurà reflectit en la creació, com a ens autònom, del Col·legi d'Economistes (1971).

Les promocions graduades a Bellaterra iniciaran el fluxe d'estudis de doctorat a l'estranger que representa la tendència actual i que està orientada a prestigioses universitats nordamericanes. Aquest és un punt d'inflexió important, car ha significat la definitiva connexió de la recerca dels economistes catalans amb els centres més reconeguts del moment. Vint anys després, ja comptem amb un grup nombrós d'acadèmics homologables amb els dels centres de major excel·lència a nivell mundial. Aquesta realitat ha estat important a l'hora de crear la Universitat Pompeu Fabra (1990).

Avui tenim estudis de llicenciatura d'economia i/o d'administració d'empreses en set universitats, i estudis de diplomatura en més de dotze universitats o escoles. El nombre de centres i d'especialitats és creixent, tot incloent centres nacionals i estrangers, públics i privats.

Tota aquesta infraestructura ha fet notar els seus efectes en la recerca. L'Institut d'Estudis Catalans ha publicat enguany, entre d'altres, el *Report de la Recerca en Economia*, preparat per un equip integrat pels professors Serra Ramoneda, Mas Colell, Raymond i Trullén. Malgrat que no cobreix la totalitat del camp, el balanç no és gens negligible, encara que continuïn predominant els estudis d'economia aplicada per sobre dels d'economia teòrica.

Els anys de funcionament de les nostres facultats d'economia han fet possible la redacció i defensa d'un grapat de tesis. Una recerca en curs de realització ens informa del volum d'aquests treballs en dites facultats. Pel que fa solament als temes més estrictament econòmics, la facul-

tat de Pedralbes exhibeix unes 400 tesis i prop de 100 la de Bellaterra. A la Pompeu Fabra han començat de fa poc. Els camps tractats són, principalment, els de teoria econòmica i econometria, economia regional, economia de l'empresa, economia política i hisenda pública; sense oblidar els d'història econòmica i del pensament econòmic.

Un element important en la producció d'estudis d'economia ha estat la creació d'una sèrie de Serveis d'Estudis. Hom podria recordar els del Banc Urquijo (1960's), la Banca Mas-Sardà (1970's), la Banca Catalana, la Caixa d'Estalvis i Pensions o la Caixa d'Estalvis de Catalunya, de tots els quals som deutors de tants estudis d'interès. Avui són les institucions de govern autonòmic i local centres potents d'elaboració d'estudis econòmics.

Actualment el teixit de revistes i altres publicacions de caràcter econòmic és dens (en el passat no massa llunyà i en el present, podríem esmentar *Destino*, *Promos*, *España Económica*, *Serra d'Or* o *Revista Econòmica de Catalunya*). Sense oblidar la premsa, vehicle imprescindible en el formidable procés d'alfabetització econòmica que s'ha experimentat en les últimes dècades (*La Vanguardia*, *Avui*, i abans, *Diari de Barcelona*, *Correo Catalán* o *Tele-Exprés*). Vehicles que ténen molt en compte la necessitat de que els afers econòmics siguin comprensibles per al gran públic.

Abans m'he referit al Col·legi d'Economistes de Catalunya i és de justícia fer-ne esment del que també ha significat quant a l'impuls donat a l'activitat de l'economista, mén enllà de la seva vessant professional. En aquest sentit em limitaré a recordar la celebració del I Congrés d'Economia i Economistes de Catalunya (1979) i del II Congrés d'Economia de Catalunya (1988), a més de les Jornades sobre el Present i Futur de l'Economia Catalana (1989) i els Simposis sobre dita economia.

Entrar en el detall de tot el que s'ha fet en els últims quaranta anys en matèria d'estudis d'economia a Catalunya és pràcticament impossible. El nombre d'economistes és molt gran. El progrés assolit és evident. Sols puc aspirar a fer esment d'alguns dels camps més importants. En el de la teoria econòmica i l'econometria, la línia que començà amb els professors Lasuén o García Barbancho ha arribat actualment a la fase avançada que representa el nucli dels economistes formats als Estats Units, més alguns altres.

Els estudis d'hisenda pública i economia regional són dels que ténen una més llarga tradició i presenten un balanç més atapeït. Podríem esmentar els diversos estudis del Banc de Bilbao sobre l'economia de Catalunya. O la línia dels estudis sobre la balança econòmica de Catalunya amb la resta d'Espanya, que inicià precisament Guillem Graell a començaments d'aquest segle, i que compta amb noms il·lustres com els de Carles Pi i Sunyer o Ramon Trias Fargas. A ells s'uneix una gens curta sèrie d'altres economistes, fins arribar a una molt recent publicació.

En aquest terreny, el més ample, d'estudis d'economia, sobresurt el mestratge del professor Estapé i una bona colla dels seus deixebles i col·laboradors. Quin compromís seria citar-los tots! Permeteu-me que faci una excepció amb els dos darrers presidents de la Societat Catalana d'Economia, tots dos ben coneguts en el camp dels coneixements econòmics i la seva divulgació: els professors Muns i Jané. I amb un economista entranysable, dolorosament traspassat en

la flor de la vida: Marcel·lí Costafreda. No seria just deixar de banda els estudis d'economia d'empresa, que han conegut també un desenvolupament extraordinari, a partir de treballs pioners com els del professor Serra Ramoneda.

No he entrat en camps ben notables i farcits de realitzacions: la història econòmica i la del pensament econòmic, amb gent tan remarcable com Jaume Vicens Vives, o el ja esmentat Fabià Estapé, o Ernest Lluch. Tampoc he parlat del marxisme a casa nostra, però això no vol dir que el consideri negligible.

Perspectives a les portes del segle XXI? És molt difícil preveure el futur. En rigor, és impossible. Dit això, el que sí que em sembla previsible es que:

- 1) continui l'interès per l'economia i el seu conreu seriós;
- 2) no es deixi d'estar integrats en els circuits internacionals; no preveig canvis a curt termini en el predomini de la influència nordamericana;
- 3) els estudis d'economia a Catalunya seguiran tenint un bon nivell, tot millorant-lo.

La Societat Catalana d'Economia ha volgut participar en el foment dels nostres estudis i aquesta és la raó de la creació dels dos premis actuals: el Premi Catalunya d'Economia i el Premi de la Societat Catalana d'Economia